

9. Міненко М. А. Визнання принципів соціальної відповідальності професійними виробничими об'єднаннями та їх учасниками [Текст] / М. А. Міненко // Економіка АПК. — 2008. — № 7. — С. 136—140.

10. Проект Експертної ради Форуму соціально відповідального бізнесу України «Соціальна відповідальність: принципи та рекомендації щодо звітності» (4 липня 2006 р.). Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/files/f1152089376.doc>.

11. Радаєв В. В. Социология рынков: к формированию нового направления [Текст] / В. В. Радаев. — М.: ГУ ВШЭ, 2003. — 328 с.

12. Сидорова А. В. Государственная статистическая отчетность: Моногр. / А. В. Сидорова, О. А. Зеленый, В. В. Авдеева и др. — Харьков: ИЛ «ИНЖАК», 2008. — 304 с.

and similar papers at core.ac.uk

provided by Institutional Repository of Vadym Hetma

проф. А. М. Колота. — К.: КНЕУ, 2012. — 501 с.

14. Ціннісний вимір соціальної відповідальності в демократичній державі / Савченко І. Г., Радченко О. В. — Х.: ХНУ ВС, 2008. — 199 с.

15. The Global Compact: огляд діяльності 2006—2009. — К.: Global Compact Network Ukraine, 2009. — 12 с.

Статтю подано до редакції 24.05.2012 р.

УДК 331.526

С. П. Калініна, д-р екон. наук,
професор кафедри управління персоналом
і економіки праці, Донецький національний університет

ТЕНДЕНЦІЇ ЗМІНИ ЗАЙНЯТОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

АНОТАЦІЯ. У статті досліджено тенденції зайнятості в країнах ЄС. Проведено аналіз структурних змін у зайнятості населення Євросоюзу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Валовий внутрішній продукт, безробіття, зайнятість, продуктивність праці, рівень зайнятості економічно активного населення.

АННОТАЦИЯ. В статье исследованы тенденции занятости в странах ЕС. Проведен анализ структурных изменений в занятости населения Евросоюза.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Валовой внутренний продукт, безработица, занятость, производительность труда, уровень занятости экономически активного населения.

ANNOTATION. In the article the employment trends in the EU are examined. There is done the analysis of employment's structural changes in the European Union.

KEY WORDS: Gross domestic product, unemployment, employment, productivity, employment rate of the economically active population.

Постановка проблеми. Фінансова криза, що розпочалась у 2008 р., здійснює тривалий негативний вплив на економічну ситуацію в країнах Європи. Хоча впродовж 2009—2010 рр. і спостерігались певні ознаки поживавлення, перспективи зростання ВВП і рівня зайнятості в цілому погіршились у зв'язку зі зростанням економічної і фінансової невизначеності. Крім того, вплив кризи був неоднаковим у галузевому розрізі. Таким чином, можна очікувати, що несприятливі перспективи в короткостроковій і довгостроковій перспективі здійснюватимуть диференційований вплив на активність і зайнятість у різних країнах і секторах економіки.

Аналіз останніх джерел чи публікацій. У даній статті ми спирались на дослідження зарубіжних і вітчизняних учених і фахівців у сфері дослідження проблем ринку праці і зайнятості [1—8].

Виклад основного матеріалу дослідження. У Європейському союзі економічна криза здійснила вплив на диференціацію ВВП і попит на робочу силу. Найзначніший ступінь зниження ВВП спостерігається в Ірландії і трьох країнах Балтії, в цих же країнах спостерігаються крупно масштабні втрати робочих місць. В інших країнах ступінь скороченості зайнятості помітно відрізняється, навіть при аналогічному спаді ВВП, що відображає різний ступінь результативності заходів зі збереження робочих місць (шляхом зниження продуктивності праці або скорочення робочого часу, або їх комбінації).

У цілому рівень зайнятості в ЄС скоротився на 2 % у період між третім кварталом 2008 р. і третім кварталом 2010 р. Скорочення становило приблизно 9 % у Латвії, майже 8 % в Естонії, 8 % в Ірландії і біля 7 % у Литві і Іспанії. В той же час зайнятість зросла в Люксембургу, Німеччині, Мальті і лалишила на незмінному рівні в Польщі (табл. 1).

В абсолютному вираженні кількість безробітних у Європейському Союзі в 2010 р. становила 24,55 млн чол., у євро-зоні — 17,134 млн чол. По 27 країнах Євросоюзу рівень безробіття досяг 10,2 % [4].

Таблиця 1

**РІВЕНЬ ЗАНЯТОСТІ ЕКОНОМІЧНО АКТИВНОГО
НАСЕЛЕННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОСОЮЗУ В 2007—2010 рр., % [7]**

	2007Q3	2008Q3	2009Q3	2010Q3
Austria	72.5	72.8	72.3	72.6
Belgium	62.1	62.6	61.4	62.0
Bulgaria	62.7	65.0	63.1	60.6
Cyprus	71.3	71.0	70.0	70.0
Czech Republic	66.3	66.7	65.2	65.4
Germany	69.9	71.3	71.0	71.5
Denmark	77.1	78.5	76.3	73.8
Estonia	70.2	70.4	63.4	62.1
Spain	66.0	64.5	59.7	58.9
Finland	71.7	72.1	69.3	69.3
France	64.9	65.3	64.4	64.4
Greene	61.8	62.2	61.7	59.7
Hungary	57.7	57.3	55.5	56.0
Ireland	70.0	68.0	61.8	60.3
Italy	59.1	59.0	57.5	56.7
Lithuania	66.1	65.0	60.4	58.5
Luxembourg	64.7	63.9	65.8	66.1
Latvia	69.0	69.0	59.8	60.6
Malta	54.9	56.1	55.1	56.8
Netherlands	76.5	77.5	77.0	74.9
Poland	57.8	60.0	59.9	60.0
Portugal	68.1	68.1	65.8	65.5
Romania	60.5	60.5	60.4	60.2
Sweden	75.7	75.7	72.9	74.1
Slovenia	69.0	70.1	68.3	66.3
Slovak Republic	60.7	63.1	60.1	59.2
United Kingdom	71.6	71.5	69.8	70.0
EU-27	66.0	66.4	64.8	64.6

Source: Eurostat.

Найскладнішою є ситуація з безробіттям в Іспанії (23,6 %) (рис. 1) і Греції (21 %). Найбільші показники демонструють Австрія (4,2 %), Нідерланди (4,6 %) і Люксембург (5,2 %). Найрозвинутіша економіка зони євро — Німеччина — також демонструє низький рівень безробіття (5,7 %). У третій по величині економіці регіону — Італії — безробіття зросло з 9,1 % до 9,3 % (для порівняння: у США безробіття становило 8,3 %, в Японії — 4,5 %).

Падіння ВВП в Іспанії було таким же, як і в середньому по ЄС. Спад у сфері зайнятості призвів до суттєвого підвищення продуктивності впродовж досліджуваного періоду (рис. 1).

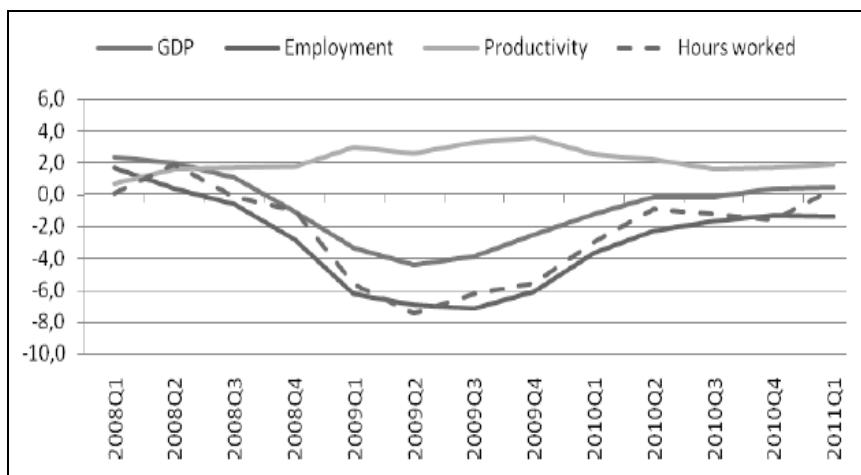

Рис. 1. ВВП, зайнятість, продуктивність праці і кількість відпрацьованих годин в Іспанії (% у порівнянні з відповідним періодом попереднього року) [7]

У Німеччині ВВП скоротився більше, ніж у середньому по ЄС (і більше, ніж в Іспанії). Незмінний рівень зайнятості в даному випадку позначився на значному зниженні продуктивності праці (рис. 2). Значні відмінності між країнами у зміні рівня зайнятості впродовж рецесії лише частково пояснюються з точки зору відмінностей у масштабах спаду ВВП. Інші фактори, які вплинули на ці відмінності, стосувались заходів зі збереження робочих місць (зниження продуктивності або скорочення відпрацьованих годин), заходів державної політики (скорочення робочого часу, заходи з боку роботодавців, погоджені з профспілками), а також структурних відмінностей між секторами. В той час, як в Іспанії загальна кількість відпрацьованих годин скоротилась незначним чином, у Німеччині зменшення даного показника було більш вираженим внаслідок широкого застосування заходів зі скорочення робочого часу.

Падіння ВВП у 2009 р. у ЄС-27 становило трохи більше 4 %. У 2010 р. спостерігалось деяке зростання — біля 1,8 %, і майже 2 % — у 2011 р., набагато нижче, ніж показники темпів зростання до настання кризи. Зайнятість впала менше ніж на 2 % у 2009 р. і на 0,5 % у 2010 р. У цілому скорочення зайнятості впродовж 2008—2010 рр. становило 2,4 % (що еквівалентно втраті 5,6 млн робочих місць), що менше прогнозованого значення в 4 %. Від-

булось це з двох причин. По-перше, меншим у порівнянні із прогнозованим виявився спад ВВП (біля 2 % у порівнянні з очікуваним значенням 4 %), по-друге, були вжиті заходи зі збереження робочих місць (різною мірою в різних країнах).

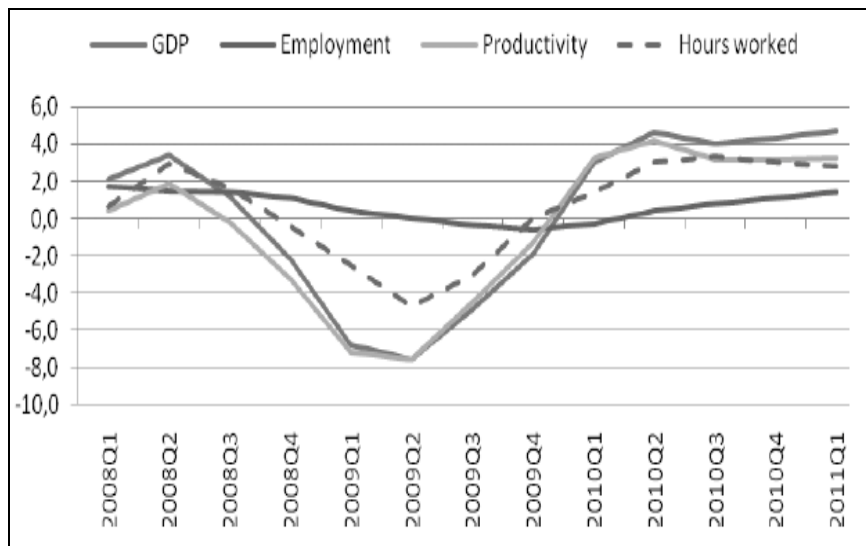

Рис. 2. ВВП, зайнятість, продуктивність праці і кількість відпрацьованих годин у Німеччині (% у порівнянні з відповідним періодом попереднього року) [8]

Ступінь спаду зайнятості визначався галузевою приналежністю сфер економічної діяльності. Так, найбільшим у 2008—2010 рр. падіння зайнятості було в будівництві (11 %) і промисловості (8 %). У галузях основних послуг (готелі, ресторани, транспорт) падіння зайнятості було меншим, ніж зниження доданої вартості (2,7 % і 5,7 % відповідно). У сфері суспільних і особистих, а також фінансових послуг характер зміни рівня зайнятості відповідав характеру зміни доданої вартості (збільшення на 2,5 % і зменшення на 2 % відповідно).

Оскільки рецесія економіки здійснює диференційований вплив на зайнятість, дослідження галузевого аспекту даної проблеми є надзвичайно ускладненим.

Як свідчать дані табл. 2, для ЄС характерна нерівномірна галузева структура зміни зайнятості.

Таблиця 2

**СЕРЕДНЬОРІЧНІ ТЕМПИ ЗРОСТАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ
ПО СЕКТОРАХ ЕКОНОМІКИ В ЄС, 1975—2007 рр., % [7]**

	Value-added	Employment	Hours worked	Average hours worked	Labour productivity
EU-15					
Agriculture	1.36	-2.88	-3.10	-0.22	4.24
Mining and utilities	1.93	-1.94	-2.37	-0.43	3.87
Manufacturing	1.89	-1.03	-1.40	-0.38	2.92
Construction	0.85	0.16	-0.09	-0.26	0.69
Other market services	2.90	1.07	0.62	-0.45	1.83
Business services	3.66	3.47	3.11	-0.35	0.19
Public services	2.20	1.94	1.55	-0.38	0.26
Total	2.46	0.65	0.19	-0.46	1.81

Відхилення від середньорічних темпів зростання по секторах ЄС представлено на рис. 3. Як видно з даних рис. 3, у довгостроковій перспективі темпи зростання в сільському господарстві, гірничовидобувній промисловості, комунальних послугах і промисловості загалом були від'ємними, позитивні темпи зростання спостерігались у сфері послуг, зокрема, у сфері бізнес-послуг.

Структурні зрушення в зайнятості обумовлені відмінністю співвідношення показників темпів зростання доданої вартості і показників темпів зростання продуктивності праці. Зокрема, в галузях сільського господарства і промисловості.

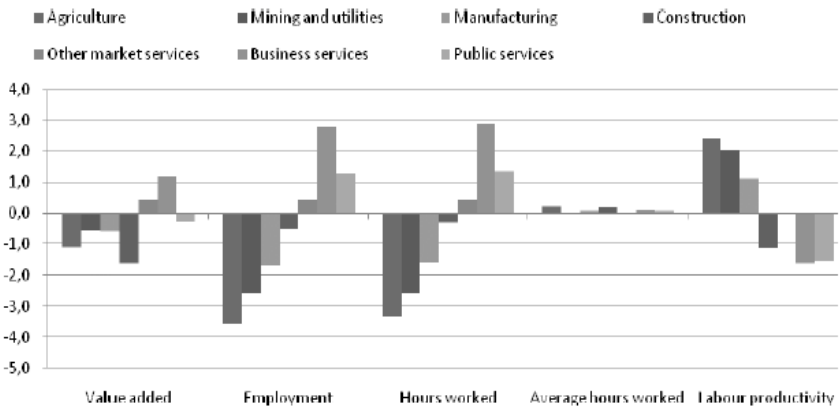

Рис. 3. Відхилення від середньорічних темпів зростання
в ЄС-15 у 1975—2007 рр., % [4]

Зокрема, галузі сільського господарства і промисловості демонструють значення нижче середнього у відношенні темпів зростання доданої вартості, що пояснюється відносним зниженням попиту. Одночасно дані галузі характеризуються темпами зростання вище середнього в аспекті продуктивності праці за рахунок технічних інновацій і ефекту масштабу. Сфера послуг у цілому і сфера бізнес-послуг зокрема, характеризуються темпами зростання продуктивності праці нижче середнього, але вище середнього за рівнем доданої вартості.

Крім того, важливим моментом у процесі перерозподілу працівників між різними галузями і секторами економіки є мобільність робочої сили, особливо у випадку швидких змін або економічної кризи.

Що стосується тенденцій розвитку зайнятості в короткостроковій перспективі, вони ускладнюються поглибленням проблеми зовнішнього боргу і тиску фінансового ринку на країни єврозони з великими потребами запозичення. Це призвело до практично повсюдного застосування заходів фіскальної консолідації у країнах ЄС з метою скорочення дефіциту державного бюджету (підвищення податків, скорочення державних витрат). Тим не менш, у результаті вжитих заходів очікується незначне зростання ВВП або повна відсутність вказаного зростання в 2012—2013 рр. До 2013 р. ВВП, за прогнозами, з урахуванням можливих коливань, усього на 1,5 % перевищить до кризовий рівень 2007 р. (табл. 3).

Відповідно, погіршуються перспективи працевлаштування в багатьох державах ЄС. Так, у країнах, у яких спостерігався найсильніший вплив кризи, кількість зайнятих у 2013 р. прогнозувалась нижче докризового рівня: в Ірландії — нижче на 15 % рівня 2003 р., в Іспанії — на 9—10 %, в Естонії — на 7 % (табл. 3).

У Німеччині, відповідно до прогнозів, кількість зайнятих буде незначно відрізнитись від рівня 2007 р., у той час як в Італії і Великобританії очікується зниження даного показника. В Естонії, Литві і Фінляндії, хоча ВВП в 2013 р. і прогнозується на рівні вище значення 2007 р., зростання рівня продуктивності праці (якщо не враховувати коливань, пов'язаних з відпрацьованим часом) очікується значно меншим у порівнянні з тією швидкістю, яка спостерігалась в роки, що передували початку рецесії (біля 1 % на рік у двох країнах Балтії, на відміну від 6 % упродовж 2003—2007 рр., і 0,5 % і 3 % на рік відповідно в Фінляндії).

При цьому галузева модель розвитку зайнятості у Європі вказує а потребу ринку праці у висококваліфікованих працівниках. Відповідно до даних CEDEFOP, ця потреба буде розширюватись

за наступними професійними групами: менеджери (12 %), технічні фахівці (13 %). З іншого боку, очікується скорочення попиту на клерків (–20 %), сільськогосподарських працівників (–11 %) і військовослужбовців (–24 %) (табл. 4).

Таблиця 3

**ВП І ЗАЙНЯТИСТЬ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ ЄС
В 2003—2013 рр., % ДО 2007 р. [4]**

	2003	2007	2008	2009	2010	2011	<i>Indices, 2007=100</i>	
			<i>Outturn</i>			<i>Estimate</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>
<i>GDP</i>							<i>Forecast</i>	
Germany	91.7	100.0	101.1	95.9	99.4	102.3	103.1	104.6
Estonia	73.0	100.0	96.3	82.6	84.5	91.2	94.1	97.9
Ireland	82.0	100.0	97.0	90.2	89.9	90.8	91.8	93.9
Spain	86.8	100.0	100.9	97.1	97.0	97.8	98.4	99.8
France	91.4	100.0	99.9	97.2	98.6	100.2	100.8	102.2
Italy	93.7	100.0	98.8	93.9	95.3	95.8	95.9	96.5
Lithuania	73.0	100.0	102.9	87.6	88.9	94.3	97.5	101.2
Finland	84.8	100.0	101.0	92.7	96.1	99.0	100.4	102.1
UK	89.6	100.0	98.9	94.6	96.2	96.9	97.4	98.9
<i>Number employed</i>								
Germany	97.6	100.0	101.2	101.3	101.7	103.1	103.5	103.7
Estonia	92.3	100.0	100.2	90.1	85.8	90.9	92.0	93.1
Ireland	85.2	100.0	98.9	90.9	87.1	85.4	84.9	85.4
Spain	86.5	100.0	99.8	93.1	90.7	89.9	89.5	90.0
France	96.8	100.0	100.5	99.3	99.5	100.1	100.5	100.9
Italy	95.9	100.0	100.3	98.6	97.9	98.2	98.1	98.2
Lithuania	93.3	100.0	99.3	92.6	87.8	90.9	92.7	94.5
Finland	94.4	100.0	102.6	99.0	97.6	98.6	98.9	99.1
UK	96.4	100.0	100.7	99.1	99.4	100.2	100.7	101.2
<i>GDP per person employed</i>								
Germany	93.9	100.0	99.9	94.7	97.7	99.3	99.6	100.9
Estonia	79.1	100.0	96.2	91.6	98.4	100.3	102.3	105.2
Ireland	96.2	100.0	98.1	99.3	103.2	106.4	108.2	110.0
Spain	100.4	100.0	101.1	104.3	107.0	108.8	109.9	110.9
France	94.4	100.0	99.4	97.8	99.1	100.1	100.3	101.3
Italy	97.7	100.0	98.6	95.2	97.3	97.6	97.7	98.2
Lithuania	78.3	100.0	103.6	94.7	101.2	103.7	105.1	107.1
Finland	89.9	100.0	98.4	93.6	98.4	100.4	101.5	103.0
UK	92.9	100.0	98.2	95.4	96.9	96.6	96.7	97.7

Source: Eurostat, National accounts data and European Commission November 2011 forecast

Таблиця 4

ПРОГНОЗ ПОПИТУ НА ПРОФЕСІЇ В ЄВРОСОЮЗІ НА 2010—2020 рр. [3]

	2000	2005	2010	2015	2020	2010-2020
Armed forces	13	14	14	12	11	-24 %
Managers	215	235	248	262	278	12 %
Professionals	381	426	461	484	502	9 %
Technicians and associate professionals	349	386	421	451	476	13 %
Clerks	187	174	155	138	124	-20 %
Service workers and shop and market sales workers	356	372	383	373	352	-8 %
Skilled agricultural and fishery workers	127	113	105	100	93	-11 %
Craft and related trades workers	293	292	287	291	297	4 %
Plant and machine operators and assemblers	205	198	181	185	186	3 %
Elementary occupations	167	180	192	203	215	12 %
All occupations	2293	2389	2445	2498	2535	4 %

Source: CEDEFOP, Skills supply and demand in Europe - Medium-term forecast up to 2020

Висновки з проведеного дослідження. Можна стверджувати, що головним завданням Євросоюзу в довгостроковій перспективі має стати укріплення конкурентоспроможності виробників у ЄС з метою забезпечення безперервного зростання кількості робочих місць. Структурні зміни в промисловості, поява нових компаній і ліквідація існуючих можуть мати важливі наслідки для зайнятості, що, в свою чергу, може привести до соціальних наслідків, які вимагатимуть застосування заходів державної підтримки.

Література

1. Аверкиев О. Евросоюз: последний отчет [Электронный ресурс] // Speculant.ru. — Электрон. дан. — 2010. — URL: <http://www.speculant.ru/>
2. Мировая рецессия конца 2000-х [Электронный ресурс] // Википедия: свободная энциклопедия. — Электрон. дан. — 2008. — URL: <http://ru.wikipedia.org/>
3. Мобильность рабочей силы в ЕС // <http://ru.euronews.net>
4. Электронный каталог статистических данных <http://eurostat.com/>
5. OECD Employment Outlook. Moving beyond the job crisis, OECD, Paris, 2010 // <http://ec.europa.eu/social/>
6. The US Bureau Of Labor Statistics: <http://www.bls.gov/>
7. Статистика Европейского союза (Евростат) — <http://epp.eurostat.cec.eu.int/>
8. The European Employment Strategy // <http://europa.eu.int/>

Статтю подано до редакції 11.05.2012 р.